જવાબવહી - 11th સંસ્કૃત

વિભાગ-A

* નીચેના પ્રશ્નોના યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ઉત્તર લખો [4]

(1) [A] गौः
(2) [C] उच्छ्रितम्
(3) [B] पुत्रं
(4) [C] अनिच्छया:

24/25

* નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો [3]

[5] हविषा
[6] सर्वत:
[7] क्रूरः

* 'क' વિભાગ સાથે 'ख' વિભાગ જોડો. [3]

[8] રામાયણ ગ્રંથ - વેદ
[9] મહાભારત - મહર્ષિ વેદવ્યાસ
[10] विज्ञानी: कृतिका - નિબંધ

વિભાગ-B

* ગદ્યખંડનો માતૃભાષામાં અનુવાદ કરો. [4]

[11] ગદ્યખંડનો મામલામાં નિર્ણય આજે આપવાનો હતો. ન્યાયાધીશે આ ઝઘડાના ભાગ્યનો નિર્ણય આપી દીધો હતો. "અમને જોઈએ છીએ કે વાદી તરફથી જ્યારે દસ્તાવેજ આપતા કહ્યું. અમને ખબર પુરાવાઓ અહીં રજૂ થયેલા છે. રાજ્ય તરફથી મળેલ એવાં લખાણ પુરાવાઓ અહીં રજૂ થયેલા છે. ન્યાયાલયે માન્યું છે કે જમીનનું દાનપત્ર નવું રજૂ કરાયેલું છે. આ જમીન વાદીના અધિકારમાં ભોગવાયેલી છે.

અથવા

[11] સ્વાયંભુવ નામના મનુના વંશમાં અંગ નામનો રાજા થઈ ગયો. તે દયાળુ અને ધર્મનિષ્ઠ હતો. તેને વેન નામનો પુત્ર થયો. તે ક્રૂર અને અધર્મમાં સ્વચ્છ-તરફી વર્તનાર હતો. તેણે યજ્ઞ, દાન વગેરે સત્કર્મોનો નિષેધ કરેલો. તેણે દુર્જનોનો સત્કાર કર્યો હતો અને સજ્જનોને અપમાનિત કર્યા હતા.

* નીચેના પદ્યખંડનો માતૃભાષામાં અનુવાદ કરો. [4]

[12] આ મારો હાથ ઐશ્વર્યવાળો છે. આ મારો હાથ અતિશય ભાગ્યવાન છે. આ મારો હાથ બધા વ્યાધિ (રોગો)ને મટાડનાર ઔષધ છે. આ મારો હાથ કલ્યાણકારી સ્પર્શવાળો છે.

અથવા

[12] સમય આવ્યો ત્યારે અગ્નિ ભાઈના ઘરમાંથી જે નાળિયેરી હતું લીધું હતું. તેને સૂર્ય પોતાનાં કિરણો વડે છોડવાની શરૂઆત કરી.

* નીચેનો ગદ્યખંડ વાંચી પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો. [4]

[13] (A) भय युक्ताः हितकारकम् अहारम् उपदिशतु इति।
(B) यत् अरमण्यां
(C) हुं, हुं, हुं - इति
(D) दमनं कुकृत

વિભાગ-C

* સમીક્ષાત્મક નોંધ લખો.

[14] ગાય તરીકે ભૂતલ [4]

ગાયની દોહીને દૂધની પ્રાપ્તિ કરવામાં આવે છે. અને પ્રજાજનોની [illegible] શાંત કરવામાં આવે છે. ભૂતલ એટલે ધરતી - ભૂમિ. ભૂતલરૂપી ગાયનું દોહન કરવું એટલે કૃષિકર્મ - ખેતીકામ કરવું. આ કૃષિકર્મ વડે જ પ્રજાની ક્ષુધા શાંત થઈ શકાય. એ તો સર્વવિદિત છે. પ્રસ્તુત પાઠમાં ધરતીનું દોહન કરીને રાજા પૃથુએ પ્રજાજનોની સેવા કરી હતી એમ કહ્યું છે.

[15] હનુમાનના પાત્રની વિશેષતાઓ.

વિશ્વનાથ કવિરાજ રચિત સૌગન્ધિકાહરણમ્ એકાંકી વ્યાયોગ રૂપકમાં હનુમાનનું પાત્ર અનેક વિશેષતાઓ સાથે આલેખવામાં આવ્યું છે. ભીમસેન હનુમાનને વિસ્મયપૂર્વક જુએ છે અને કહે છે કે વાનરોનો આ પ્રકાર પહેલાં ક્યારેય જોવામાં આવ્યો નથી. તેનો [illegible] અને વિશાળ છે. તેના દેહનું શું કારણ હશે?

અથવા

[15] વૃક્ષનો મહિમા

વૃક્ષો અને લતાઓ કેવળ મનુષ્યોનાં જ નહિ, પરંતુ અન્ય પ્રાણીઓનાં મિત્રો છે. વૃક્ષો પોતે તડકામાં ઊભાં રહે છે. અને બીજાઓનો તાપ હરે છે. કેટલાંક વૃક્ષો ઊંચાં અને કેટલાંક ઓછી ઊંચાઈવાળાં - વામન હોય છે. વિવિધ વૃક્ષો અનેક પ્રકારનાં ઘરનાં સાધન આપે છે. આજકાલ સ્વાર્થપરાયણ લોકો વૃક્ષોને ધન કમાવા માટે કાપે છે. વૃક્ષોના અભાવથી પર્યાવરણની આર્દ્રતા નાશ પામે છે અને તેથી વરસાદના અભાવે અનાવૃષ્ટિની સ્થિતિ સર્જાય છે. તેનાં પરિણામે લોકોને ધાન્ય વગેરે મળતાં નથી. વૃક્ષો મનુષ્યોને અન્ન, વસ્ત્ર વગેરે મૂળભૂત જરૂરિયાતો પૂરી પાડે છે. વૃક્ષો મનુષ્યોને અન્ન, વસ્ત્ર વગેરે અને ઔષધિસંબંધી ગુણો વડે જીવનની વૃદ્ધિ કરે છે. આથી સૌએ તેની રક્ષા કરવી જોઈએ. વૃક્ષો માત્ર વનસ્પતિ જ નથી, પરંતુ સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષો છે.

(16)* નીચેના વાક્યખંડોના પ્રશ્નોના ઉત્તર સંસ્કૃતમાં આપો. [5]

[A] किन्तोः सूर्य विराजते।

[B] न्यायालये पतति स्म।

[C] लेखकस्य।

[D] वाल्मीकिना।

[E] प्रभातानां वर्णेन।

* પદ્યપૂર્તિ કરો. [2]

[17] યથા વૃક્ષઃ તથા પુત્રઃ સદા શ્રેયસ્કરાવુભૌ ।
વિના વૃક્ષં ગૃહં શૂન્યં પુત્રહીનં કુલં તથા ॥

વિભાગ - D

* નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર માતૃભાષામાં આપો. [4]

[18] ન્યાયાધીશે કહ્યું "...... કિન્તુ મહેસૂલ વિભાગના અધિકારીએ આના વિરોધમાં એક પત્ર મોકલ્યો છે. તેની ઉપર ધ્યાન આપવું અમે મહત્વનું માનીએ છીએ. એટલે ન્યાય સ્થગિત કરવામાં આવ્યો છે.

[19] વાર્તા એટલે કથિ, વસ્તુચાલન અને વિચાર-વર્ણન

* અર્થવિસ્તાર કરો. [3]

[20] અનુવાદ: - ક્ષમારૂપી તલવાર જેના હાથમાં છે તેનું દુર્જન શું કરી શકે? ઘાસ વિનાની જગ્યામાં પડેલી અગ્નિ પોતાની મેળે જ ઓલવાઈ જાય છે.
- ક્ષમાશીલ વ્યક્તિના હાથમાં ક્ષમારૂપી તલવાર છે. એટલે દુષ્ટ માણસ તેને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકસાન પહોંચાડી શકતો નથી. તે ક્ષમાના કારણે સુરક્ષિત રહે છે.
- ઘાસ વિનાની જગ્યામાં જ્યારે અગ્નિ પડે છે તો અગ્નિ આપે જ ઓલવાઈ જાય છે. એટલે ક્ષમાનો ગુણ એ દરેક વ્યક્તિના જીવનમાં હોવો ખૂબ જરૂરી છે.

વિભાગ - E

* પરિચયાત્મક નોંધ લખો. [2]

[21] સામવેદ
'સામ' શબ્દનો અર્થ થાય છે 'ગીત' અથવા 'ગાન'. સામવેદમાં 'પૂર્વાર્ચિક' માં અગ્નિ, ઇન્દ્ર, સોમ વગેરે દેવોનાં સ્તુતિગાન છે, અને તેમાં કુલ 650 મંત્રો છે. અને ઉત્તરાર્ચિકમાં 1225 મંત્રો છે. આ વેદના મંત્રોને સંગીતની રચનામાં ગોઠવેલા છે. સામવેદ એ નામ સૂચવે છે. તેમ તે ગાવા માટેના મંત્રોનો સંગ્રહ છે. આ મંત્રોનું ગાન કરનાર ઋત્વિજને 'ઉદ્ગાતા' કહેવામાં આવે છે. આ રીતે સામવેદને ભારતીય સંગીત શાસ્ત્ર કે શાસ્ત્રીય સંગીતનું મૂળ માનવામાં આવે છે.

[21] ઉપનિષદ
ઉપનિષદ્ શબ્દ ઉપ + નિ + સદ્ ધાતુ પરથી બન્યો છે. જેનો અર્થ ગુરુની પાસે ભક્તિપૂર્વક બેસીને પ્રાપ્ત કરવામાં આવતું તત્વજ્ઞાન એવો થાય છે. ઉપનિષદો એ ભારતીય સંસ્કૃતિનો અમૃતતુલ્ય ભાગ છે. ઉપનિષદે વિકસાવેલી આધ્યાત્મિકતાનો ... તેઓ વૈદિક સાહિત્યના અંત ભાગમાં આવતા હોવાથી વેદોના ભાગ પણ ગણાય છે. વેદાન્ત એટલે જ્ઞાનનો અંત.

પ્રાચીન ભારતમાં ઋષિ અને તેનું શિષ્યમંડળ આશ્રમમાં ભેગા મળી બ્રહ્મ, જગત, આત્મા, પરમાત્મા વગેરે વિષયો પર ચર્ચાઓ કરતા. આ ગુરુ શિષ્ય મંડળીને 'ઉપનિષદ' કહેવામાં આવતા.

* ન્યાય સમજાવો [2]

[22] શુણ્ડા એટલે સુંઢ અને સુચિ એટલે સોય. સુંઢ સ્થૂળ છે. અને સોય સૂક્ષ્મ છે. ધૂળમાં ખોવાઈ ગયેલી સૂક્ષ્મ સોયને શોધવા માટે કોઈ સ્થૂળ એવી હાથીની સુંઢનો ઉપયોગ કરે, તો મનુષ્યનો આ વહેવાર હાંસીપાત્ર બને છે. ત્યારે આ ન્યાય વપરાય છે. જેમકે કોઈ સામાન્ય રોગથી પીડાતા રોગીને માટે તેની દવા પણ સરળતાથી ઉપલબ્ધ છે. આ સામાન્ય દવાથી રોગ મટી જાય એમ હોવા છતાં કોઈ વૈદ્ય પોતાની મૂર્ખતાથી તે રોગી માટે મોટા ઓપરેશનની વાત કરે તો દેહના ભણકારોની વચ્ચે ઉપહાસનું પાત્ર બની જાય છે. તેથી જ્યારે કોઈક નાના કામ કરવા માટે મોટું સાધન વાપરે અને છતાં કાર્યસિદ્ધ થઈ શકે નહિ. ત્યારે તે વ્યક્તિની મૂર્ખતાને અસરકારક રીતે સચોટ શબ્દમાં રજૂ કરવા માટે આ ન્યાયનો પ્રયોગ થાય છે.

[23] ઉત્પ્રેક્ષા અલંકાર

સમ્ભાવનમ્ અથ ઉત્પ્રેક્ષા પ્રકૃતસ્ય સમેન યત્ । અર્થાત્ પ્રકૃત એટલે કે પ્રસ્તુત વર્ણનીય વસ્તુની તેની સમાન વસ્તુની સાથે જ્યારે સંભાવના કરવામાં આવે છે. ત્યારે ત્યાં ઉત્પ્રેક્ષા અલંકાર બને છે. જેમકે સ્ત્રીણાં વિરેજુઃ મુખપઙ્કજાનિ સક્તાનિ હર્મ્યેષુ ઇવ પઙ્કજાનિ અર્થાત્ સ્ત્રીઓનાં મુખકમળ જાણે કે મહેલના ઝરૂખામાં જડાયેલાં કમળ હોય, તેવું શોભતાં હતાં) અહીં ઉપમેય - મુખની (ઉપમાન) કમળ હોય એવી સંભાવના ઇવ એ શબ્દ વડે દર્શાવવામાં આવી છે.

[24] છંદમાં ગાતાં-ગાતાં અમુક અંતરે અટકવું પડે છે. તેને યતિ કહે છે

[25] રૂપકો - 2 (બે)

(1) પ્રતિમાનાટક

(2) અભિષેકનાટક